

ضرورت مبارزه با پدیده

فقر و نابرابری در ایران

سعید مدنی قهفرخی

فهرست مطالب

۱۷	پیش‌گفتار
۲۳	مقدمه
۲۳	فصل اول: مفاهیم و نظریه‌ها
۳۵	۱. فقر و مفاهیم پیرامون آن
۴۳	۱-۱. فقر شدید
۴۵	۱-۲. فقر مطلق
۴۶	۱-۲-۱. روش ارشانسکی، محاسبه خط فقر مطلق برحسب خط فقر شدید (فقر غذایی)
۴۷	۱-۲-۲. ضریب انگل، محاسبه خط فقر مطلق برحسب نسبت هزینه کل و هزینه مواد غذایی
۴۷	۱-۲-۳. محاسبه جمعیت فقرا برحسب نسبت هزینه مواد غذایی از کل هزینه‌ها
۴۸	۱-۲-۴. روش انرژی غذایی دریافتی
۴۸	۱-۳. فقر نسبی
۴۹	۱-۴. فقر قابلیتی
۵۱	۱-۵. فقر انسانی
۵۲	۱-۶. فقر مرحله‌ای
۵۲	۱-۷. فقر بین‌نسلی
۵۲	۱-۸. فقر مزمن
۵۲	۱-۹. آسیب‌پذیری
۵۳	۱-۱۰. وسعت فقر
۵۳	۱-۱۱. طول مدت فقر
۵۳	۱-۱۲. پویایی فقر
۵۳	۱-۱۳. شاخص فاستر-گریب-توربک
۵۴	۱-۱۴. شاخص کاکوانی

- ۱۶۵ ۴. قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی، سال ۱۳۸۲
- ۱۷۱ ۵. سند کاهش فقر و هدفمندکردن یارانه‌ها، سال ۱۳۸۴
- ۱۷۲ ۶. برنامه‌های توانمندسازی
- ۱۷۲ ۶-۱. طرح جامع توانمندسازی زنان خودسرپرست و سرپرست خانوار
- ۱۷۲ ۶-۲. برنامه ملی چتر ایمنی رفاه اجتماعی، سال ۱۳۸۴
- ۱۷۵ ۷. جمع‌بندی
- ۱۷۶ ۷-۱. ناهماهنگی «برنامه‌های توسعه و قوانین و مقررات»
- ۱۷۶ ۷-۲. بی‌توجهی به تقدم «قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی»
- ۱۷۷ ۷-۳. رویکرد عارضه‌نگر نه ساختارنگر به فقر (نقد روش شناختی)
- ۱۷۸ ۷-۴. بی‌فایده‌گی راه طی شده برنامه‌های مبارزه با فقر
- ۱۷۸ ۷-۵. ناهماهنگی با دیگر برنامه‌ها، قوانین و مقررات جاری
- ۱۷۹ ۷-۶. نادیده گرفتن نقش اشتغال
- ۱۷۹ ۷-۷. آشفتگی مفاهیم، اصطلاحات و پیش فرض‌ها
- ۱۸۰ ۷-۸. اطلاعات و فرضیه‌های کم‌اعتبار
- ۱۸۰ ۷-۹. راه‌حل‌های نامنسجم و بی‌ربط
- ۱۸۰ ۷-۱۰. ابهام منابع مالی
- ۱۸۱ ۷-۱۱. تمایل به پرداخت‌های مستقیم و نقدی
- ۱۸۳ فصل چهارم: مبارزه با فقر در برنامه‌های توسعه
- ۱۸۳ ۱. برنامه‌های توسعه پیش از انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۲۸)
- ۱۸۴ ۱-۱. برنامه‌های عمرانی اول تا سوم توسعه (۱۳۴۶-۱۳۲۸)
- ۱۸۶ ۱-۲. برنامه عمرانی چهارم (۱۳۴۷-۱۳۵۱)
- ۱۹۱ ۱-۳. برنامه عمرانی پنجم (۱۳۵۲-۱۳۵۶)
- ۱۹۵ ۲. برنامه‌های توسعه پس از انقلاب اسلامی (۱۳۸۸-۱۳۶۸)
- ۱۹۵ ۲-۱. سال‌های بی‌برنامه‌گی (۱۳۵۸-۱۳۶۷)
- ۲۰۵ ۲-۲. برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۳-۱۳۶۸)
- ۲۲۹ ۲-۳. برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۸-۱۳۷۴)
- ۲۳۳ ۲-۳-۱. فقر شدید (غذایی)
- ۲۳۴ ۲-۳-۲. فقر مطلق
- ۲۴۱ ۲-۳-۳. نابرابری و فقر نسبی
- ۲۵۰ ۲-۴. برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۹-۱۳۸۳)
- ۲۵۵ ۲-۴-۱. فقر شدید (غذایی)
- ۲۵۷ ۲-۴-۲. فقر مطلق
- ۲۶۵ ۲-۴-۳. فقر نسبی و نابرابری

- ۲۷۱ ۵-۲. برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۸۴-۱۳۸۹)
- ۲۷۶ ۵-۲-۱. فقر شدید
- ۲۷۷ ۵-۲-۲. فقر مطلق
- ۲۸۴ ۵-۲-۳. فقر نسبی و نابرابری
- ۲۸۸ ۳. دستاورد برنامه‌های پس از انقلاب
- ۲۹۵ ۳-۱. فقر شدید
- ۲۹۹ ۳-۲. فقر مطلق
- ۳۰۵ ۳-۳. فقر نسبی و نابرابری
- ۳۱۳ فصل پنجم: سازمان‌های مسئول مبارزه با فقر
- ۳۱۵ ۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی
- ۳۱۶ ۱-۱. درآمد سرانه
- ۳۲۲ ۱-۲. رشد اقتصادی
- ۳۲۸ ۱-۳. سیاست‌های پولی، نقدینگی و تورم
- ۳۳۶ ۱-۴. توزیع هزینه خانوار
- ۳۳۹ ۱-۵. اشتغال
- ۳۴۴ ۱-۶. تغذیه
- ۳۵۰ ۱-۷. سلامت
- ۳۵۶ ۱-۸. مسکن
- ۳۶۱ ۱-۹. آموزش
- ۳۶۶ ۱-۱۰. یارانه‌ها
- ۳۷۳ ۱-۱۱. جمع‌بندی
- ۳۷۴ ۲. وزارت رفاه و تأمین اجتماعی
- ۳۷۷ ۲-۱. طرح هدفمندکردن یارانه‌ها و رفاه اجتماعی
- ۳۷۸ ۲-۲. طرح توانمندسازی اجتماعی
- ۳۷۸ ۲-۳. حمایت‌های اجتماعی
- ۳۷۹ ۲-۴. بیمه‌های اجتماعی
- ۳۷۹ ۲-۵. جمع‌بندی
- ۳۸۱ ۳. سازمان بهزیستی کشور
- ۳۸۴ ۳-۱. بهبود تغذیه و امور معیشتی
- ۳۸۴ ۳-۲. توان‌بخشی
- ۳۸۵ ۳-۳. امور بیمه‌ای، بهداشتی و درمانی
- ۳۸۵ ۳-۴. آموزش، اشتغال و کارآفرینی
- ۳۸۶ ۳-۵. مسکن و سرپناه

- ۳۸۶ ۳-۶. حمایت‌های اجتماعی و خانواده
- ۳۸۹ ۳-۷. جمع‌بندی
- ۳۹۰ ۴. کمیته امداد امام (ره)
- ۳۹۳ ۴-۱. بهداشت، درمان و امور بیمه
- ۳۹۳ ۴-۲. طرح شهید رجایی
- ۳۹۴ ۴-۳. طرح مددجویی
- ۳۹۴ ۴-۴. تأمین مسکن
- ۳۹۵ ۴-۵. اشتغال و خودکفایی
- ۳۹۵ ۴-۶. توانمندسازی
- ۳۹۶ ۴-۷. طرح بهسازی و نوسازی واحدهای مسکونی روستایی
- ۳۹۶ ۴-۸. جمع‌بندی
- ۴۰۰ ۵. سازمان‌ها و مؤسسه‌های مردم‌نهاد
- ۴۰۴ ۵-۱. مستندات قانونی فعالیت سازمان‌های غیردولتی برای کنترل و کاهش فقر
- ۴۰۵ ۵-۱-۱. قانون برنامه چهارم توسعه
- ۴۰۵ ۵-۱-۲. قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی
- ۴۰۶ ۵-۲. وضعیت سازمان‌های غیردولتی
- ۴۰۶ ۵-۳. انواع سازمان‌های غیردولتی
- ۴۱۳ ۵-۴. سطح عملکرد سازمان‌های غیردولتی محلی/ فرامحلی
- ۴۱۳ ۵-۵. مزیت سازمان‌های غیردولتی بر سازمان‌های دولتی در کنترل و کاهش فقر
- ۴۱۶ ۵-۶. جمع‌بندی
- ۴۲۱ پیوست شماره ۱: آیین‌نامه چتر ایمنی و رفاه اجتماعی
- ۴۲۵ پیوست شماره ۲: سند کاهش فقر و هدفمندکردن یارانه‌ها
- ۴۳۱ پیوست شماره ۳: برنامه مبارزه با فقر و افزایش درآمد خانوارهای کم‌درآمد
- ۴۴۵ مأخذ

پیش‌گفتار

این‌که فقر را چگونه تعریف کنیم و علل بروز آن را در چه عواملی بدانیم مشخص می‌کند که چرا و چگونه باید با آن مقابله کنیم. ساختار و روابط قدرت در مقیاس جهانی و نیز نظام اجتماعی در مقیاس ملی و ساختارهای نهادی منبعث از آن اصلی‌ترین علل بروز فقر در دنیای کنونی است. تأثیر فقر بر هویت و از خود بیگانگی ناشی از آن مناسبات و روابط اجتماعی را به‌نحوی شکل می‌دهد که به معرفت و دانش عمومی و اخلاق و برداشت‌های عموم افراد جامعه آسیب می‌زند و مناسبات موجود را طبیعی جلوه می‌دهد و آن‌ها را بازتولید و دائمی می‌کند که محصول چنین مناسباتی زایش فقر و تداوم حیات عوامل زاینده آن خواهد بود.

هزینه‌های فقر سلامت - برحسب هزینه‌های پزشکی و درمانی، هزینه فرصت نیروی کار، آسیب‌های جسمانی و تعلیم و تربیت ضعیف - بسیار بالاست، طوری‌که چشم‌اندازهای توسعه کشور را در آینده نزدیک تهدید می‌کند. فقر، فراتر از تغذیه و آموزش، ابعاد دیگری نیز دارد. فقرا از مسیر اصلی توسعه طرد می‌شوند. آن‌ها در مقابل اشکال مختلف ناامنی آسیب‌پذیرتر از دیگران‌اند، آن‌هم در جهان در حال توسعه که ناامنی و تجلیات مختلف آن تهدیدی جدی برای ثبات و پایداری سیاسی - اجتماعی است.

یکی از عوامل اصلی فقر شهری و بعضی اشکال ناامنی را باید در فقر روستایی و مهاجرت‌های گسترده روستائیان به امید یافتن آینده‌ای بهتر به شهرها جست‌وجو کرد. فقدان زیرساخت‌های مناسب توسعه روستایی و توزیع بی‌قاعده و نامناسب منابع عمومی بین شهر و روستا از دلایل اصلی فقر روستایی و مهاجرت‌های بی‌رویه است که